

KOSCU PRIJETI NESTANAK

Kosac se svrstava u skupinu globalno ugroženih vrsta na čijem opstanku su danas angažirani brojni naučnici i zaštitari prirode. Nažalost, u Bosni i Hercegovini kosac je još jedna zaboravljena vrsta prepuštena nestanku

Prema podacima IUCN-a (Svjetsko udruženje za zaštitu prirode), procjenjuje se da je na planeti Zemlji do danas opisano oko 1,7 miliona vrsta, ali i da je još veliki broj vrsta i dalje nepoznanica za nauku. Međutim, već je odavno uočeno da je planetarni biodiverzitet ugrožen i da je neophodno djelovati u pravcu njegovog očuvanja. Na to upozoravaju podaci Ujedinjenih nacija koji procjenjuju da godišnje nestane oko 34.000 vrsta. Značajan korak u očuvanju biodiverziteta predstavljaju Crvene knjige i liste ugroženih vrsta sačinjene na osnovu rezultata istraživanja brojnih naučnika u svijetu. Posebna pažnja je posvećena globalno ugroženim vrstama, odnosno vrstama čije se populacije na svjetskom nivou procjenjuju kao kritično ugrožene. Jedna od takvih vrsta je i ptica kosac (*Crex crex*) kojeg je prvi put opisao Karl Linné 1758. godine.

Kosac je teško vidljiva ptica. Vješto skriven u visokoj travi nije uočljiv čak i u slučaju da mu se približite na metar. Najbolji način prepoznavanja kosca je glasanje pjevajućih mužjaka. Naime, glasanje „kreks-kreks“ podsjeća na zvuk struganja o češalj ili oštrenje kose što je veoma karakteristično i nezamjenjivo u poređenju sa bilo kojom drugom pticom. Upravo prebrojavanje pjevajućih mužjaka predstavlja osnovu monitoringa ove vrste. Inače kosac je svrstan u porodicu kokošica (Rallidae). Za razliku od drugih kokošica, ne naseljava priobalne dijelove močvara i cretova, već vlažna polja, livade i pašnjake. Česta je i na visokoplaninskim livadama. Tako je u Alpima zabilježena i na 1400 metara nadmorske visine, dok u Rusiji doseže i na visine do 3000 metara. To je ptica veličine 25 do 30 cm, tamnosmeđih leđa i sivkastog grla. Za razliku od prepelice, sa kojim se često zamijeni kada preplašen uzleti, pri letu mu noge mlataraju i krila su mu znatno više kestenjasta. Noge i krila su, kao i kod drugih kokošica, veoma kratki, a prsti su mu dugi. Kosac je uglavnom samotna ptica. Jedino u vrijeme gniježđenja i seobe se mogu okupiti u jata do 40 jedinki. U vrijeme gniježđenja, od početka maja do polovine jula, glasa se tokom cijele noći, a ponekad i danju. Mužjak pjesmom vabi ženku sa kojom ostaje dok ona ne počne ležati na jajima. Ukoliko su uvjeti povoljni, moguće je da se ponovo pari, ali sa drugom ženkom. Ženka polaže osam do dvanaest jaja čija inkubacija traje 16 do 19 dana. O mladima brine ženka. Ptići su spremni za let poslije pet sedmica, a već nekoliko dana od izleganja samostalno traže hranu. Kosac se hrani insektima različite veličine, puževima, glistama i drugim beskičmenjacima. Danas je kosac rasprostranjen od zapadne Evrope do središnjeg Sibira, a procjenjuje se da svjetska populacija broji između 1,7 i 3 miliona pjevajućih mužjaka. Pri tome, najbrojniji je u zemljama Baltika, Bjelorusiji i Rusiji. U jesen seli na jugoistok afričkog kontinenta.

Prema podacima Bird Life-a, procjenjuje se da je brojnost kosca u periodu od 1970. do 1990. godine opala za 20 do 50%. Pri tome, najveća opasnost za kosce predstavlja degradacija i nestanak staništa povoljnih za gniježđenje. Povećan stepen ugrožavanja i stradanja kosca zabilježen je na staništima gdje se vrši kosidba dok su mladi još u periodu mitarenja. Stoga se preporučuje poseban način košenja, tj. košenje iz sredine prema kraju, ili sa jednog kraja na drugi, kako bi ptice ostale izvan zone košnje i mogle pobjeći. Pored ove, kao zaštitne mjere predlaže se zaštita vlažnih livada i poplavnih pašnjaka, reguliranje lova i edukacija stanovništva

Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, još uvijek ne možemo govoriti o relevantnim pokazateljima stanja lokalne populacije kosca. Naime, na osnovu ranijih podataka koji potiču uglavnom od dr. Otmara Reisera (period 1888.-1930.) i dr. Svjetoslava Obratila (1964.-2000.) moguće je govoriti više o njihovoj prostornoj distribuciji, dok je relativno malo

Kosac snimljen u Livanjskom polju 2008. godine (Foto: I. Dervović)

podataka o njihovoj brojnosti. Najznačajniji podatak u tom pogledu dali su hrvatski ornitolozi Dragan Radović i Vlatka Dumbović koji su krajem 20. vijeka za područje Livanjskog polja, kao najznačajnijeg staništa kosca u Bosni i Hercegovini, procijenili da populacija broji oko 1000 pjevajućih mužjaka. Međutim, podaci prikupljeni 2007. tokom zajedničkog prebrojavanja kosca na Livanjskom polju koji su obavili slovenački, austrijski, hrvatski i bosanskohercegovački ornitolozi i posmatrači ptica, ukazuju da su ove procjene bile preoptimistične i da je spomenuta populacija trenutno manja za više od 50%. Ohrabrujući su podaci koje su putem „Mreže posmatrača ptica“ tokom dvije zadnje godine prikupili članovi Ornitološkog društva „Naše ptice“. Oni ukazuju da ova vrsta gnijezdi na znatno više lokacija nego što su ranija istraživanja to pokazala, te je i za očekivati veću brojnost kosca u Bosni i Hercegovini nego što je predpostavljano. Međutim, generalno uzeto, nivo dostupnih podataka je još nedovoljan za realnu procjenu veličine bosanskohercegovačke populacije kosca i njenu zaštitu zasnovanu na naučnim činjenicama. Istovremeno, iako je kosac međunarodno zaštićen Bonskom (dodatak II) i Bernskom (dodatak II) konvencijom, s obzirom da Bosna i Hercegovina još uvijek nije potpisnik niza međunarodnih konvencija značajnih za zaštitu ptica, ne postoji ni odgovarajuća obaveza u zaštiti ove globalno ugrožene vrste. Također, uzевši u obzir izostanak Crvene knjige i Crvene liste za ptice, teško je očekivati nešto više u pogledu zaštite kosca u Bosni i Hercegovini. Stoga jedinu nadu predstavlja edukacija i buđenje svijesti pojedinaca za zaštitu ove rijetke ptičje vrste. U tom smislu stoji i ovaj članak sa pozivom za zaštitu kosca u Bosni i Hercegovini.